

Раїса Танана

ІЗ КОБЗАРЕМ У СЕРЦІ

(До 95-річчя від дня народження Олесь Гончара)

Багато талановитих людей дала світові славна полтавська земля. І поміж них видне місце посідає відомий український письменник, лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка Олесь Терентійович Гончар, 95 років від дня народження якого виповнюється 3 квітня цього року.

Через усе життя автор «Прапороносців», «Собору» та інших епічних шедеврів проніс любов і повагу до геніального українського поета і художника Тараса Григоровича Шевченка. Він був і добрим другом Кобзаревому дому на Тарасовій горі в Каневі. Приїздив сюди не лише з письменницькими делегаціями, а й у вільні від роботи дні з близькими та знайомими. Проводив цікаві бесіди з працівниками й відвідувачами музею.

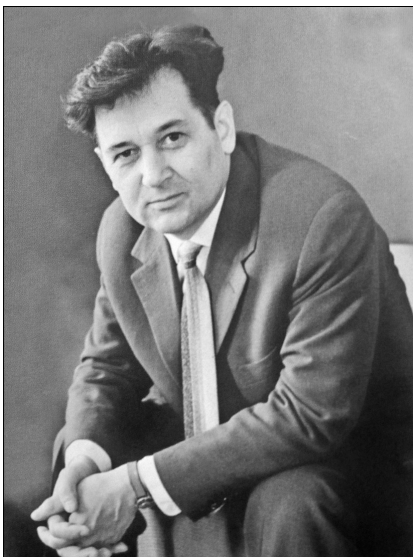
На Тарасову гору Олесь Гончара тягло не випадково. Адже в грізному 1941 році разом із харківськими студентами в складі батальйону добровольців він брав участь в обороні Канева. Про це пізніше написав у романі «Людина і зброя»: «...Оці пригнуті вітром дерева, і поораний хвилями Дніпро, і Чернеча Тарасова гора, що височить поруч, і хмари вечірні, що йдуть над нею, над самою могилою Кобзаря, – яку тугу навіває, яким смутком лягає на душу!... Чи стане Дніпро останнім рубежем для війни, чи куди ще далі звідси переплеснеться її невгамовний вогонь?»

Що буде з тими, що zostались на Росії? Що буде з тобою, свята могило Тарасова, з тобою що буде, рідний народі мій? Чи вистойиш, чи перебореш?» [2, с. 166].

1961 року все прогресивне людство світу відзначало 100 років з дня смерті ге-

ніального українського поета і художника Тараса Шевченка. З цієї нагоди 21 травня на Тарасовій горі відбувся урочистий мітинг, у якому взяли участь десятки тисяч людей не тільки з України, а й із багатьох країн світу. Виступаючи на цьому мітингу, Олесь Терентійович говорив: «...Він (Шевченко) поет особливий, і художній світ його – особливий теж. Він не з тих, хто бавиться словом: для нього чужим було будь-яке словесне штукарство, бо писав він воістину кров'ю серця, бо володів він незмірно вищим даром природності, щирості, правдивості, граничної ясності й простоти, і це надавало його поезії пісенної сили впливу й довершеної мистецької краси. В його поезії є те, що завжди, в усі часи вабитиме й чаруватиме людей – високий гуманізм його творчості і та повнота любові, що породила художні шедеври довершеної краси, і те могутнє поетичне ясновидство, яке крізь туман віків бачило прийдешність вселюдського миру і щастя, коли

...на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі» [1, с. 63].

О. Т. Гончар (1918–1995)

Десята ювілейна Шевченківська конференція в Канівському музеї Т. Г. Шевченка. У президії другий ліворуч сидить О. Т. Гончар. 1961

Того ж року в музеї Кобзаря на Тарасовій горі розпочала роботу Десята ювілейна Шевченківська конференція, учасником якої був і Олесь Гончар.

Ювілейного 1964-го, коли минало 150 років від дня народження Великого Кобзаря, разом із членами Всесоюзного і Республіканського шевченківських комітетів Олесь Гончар знову прибував на Тарасову гору. Удвох із відомим українським поетом Дмитром Павличком у складі делегації він покладав вінок на Шевченкову могилу, а ще посадив пам'ятний дубок у парку поблизу поетової могили.

Не раз у музеї Шевченка на Тарасовій горі відбувалися цікаві й незабутні зустрічі з Олесем Терентійовичем. Та особливо мені запам'ятався день 18 травня 1978 року. Тоді письменник розповідав про свою участь в обороні Канева (1941), роботу над романом «Людина і зброя», який він і подарував музеєві з таким напидсом: «У Канів, вклоняючись святій горі Тарасовій». А до книги вражень записав: «Тут духовна вершина нашого народу, вершина, що світить усій Україні! Світить і єднає і наснажує, і кличе всі народи до дружби і братерства. Слава Кобзареві на вічні часи» [5].

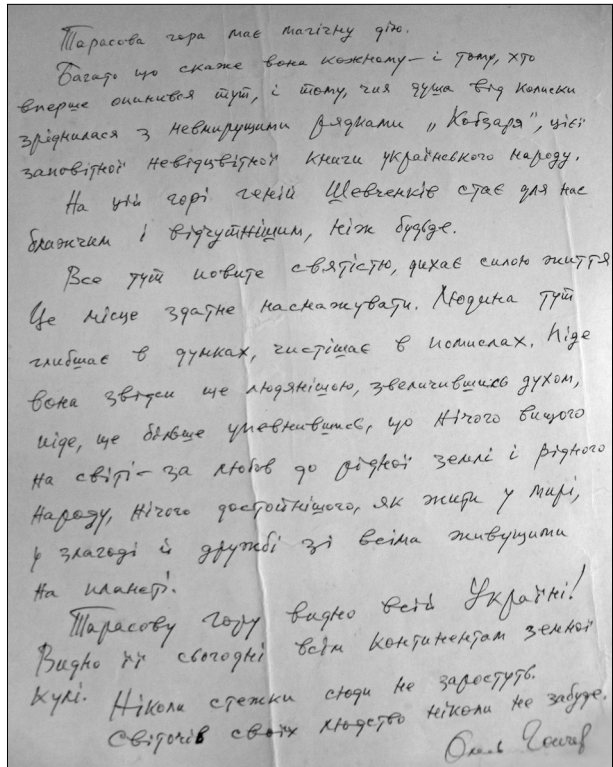
Хотілося б нагадати, що книгу вражень для відвідувачів Шевченкової могили започаткував талановитий педагог, журналіст, довголітній хранитель Кобзарєвої могили В. С. Гнилосиров ще 1897 року. І ведеться вона ось уже 116 літ. Перегортаючи сторінки цього своєрідного

Олесь Гончар робить запис у Книзі вражень

літопису любові народної до поета, неважко помітити, що на них, по суті, відображена вся історія України за цей проміжок. Книги вражень привертала увагу багатьох дослідників, і насамперед наших земляків – уродженців Чер-

кащини: Ф. П. Матушевського, українського політичного і громадського діяча, публіциста; В. М. Доманицького – літературознавця, історика, фольклориста, шевченкознавця; О. П. Вараву (Олексу Кобця) – українського

Автограф Олесь Гончара

письменника, уродженця Канева; В. К. Костенка – літературознавця.

Велику роботу з опрацювання цих своєрідних літописів Тарасової гори провели наукові співробітники музею Кобзаря в Каневі. І ця спільна праця завершилася тим, що в Дніпропетровську у видавництві «Промінь» двічі виходила розвідка «Із книги народної шани» (1976, 1989). І ми дуже пишаємося тим, що передмову до цих видань писав Олесь Терентійович. У ній, зокрема, є такі рядки:

«Не можна без хвилювання читати цю книжку. Здавалось би: що в ній? Звичайні записи вражень відвідувачів Канівського музею-заповідника... Та чи звичайні? Якої, виявляється, сили набувають ці записи, зібрані докупи рядки, полишені в різний час різними людьми, котрі приходили вклонитися Канівській горі, могилі Тарасовій – національній святині українського народу... Цей своєрідний літопис Канівської гори відтворює взаємини народних мас і генія... Канівські записи. Прочитайте їх, ці рядки: вони з чистого джерела. Це рядки шани, дружби й невичерпної любові народної» [4, с. 6].

Якось письменник, приїхавши 1982 року з родиною на Тарасову гору, побачив неподалік

музею на кущі троянди в гніздечку соловейка. Сповнений цього враження, він написав оповідання для дітей «Чи прилетить?», у якому, зокрема, зазначав: «Перед самим музеєм на цій Тарасовій

кожному – і тому, хто вперше опинився тут, і тому, чия душа від коліски зріднилася з невмирущими рядками «Кобзаря» – цієї заповітної книги українського народу.

Олесь Гончар із дружиною біля музею Кобзаря в Каневі оглядають гніздечко солов'я на кущі троянди. 1982. Фото І. Синяцко

горі штамова троянда одинцем пишно квітує, в її округлій клубчатій кроні, між віттям, темніє ледь помітне гніздечко, і в ньому пташина сидить. Тисячі людей проходять, клацають фотоапаратами, гомін перекочується весь час, щоправда стихшений, але ж таки гомін людський, для пташини, здавалось би, незвичайний, а тим часом вона сидить, не полохається, не лишає гнізда...» [3, с. 12].

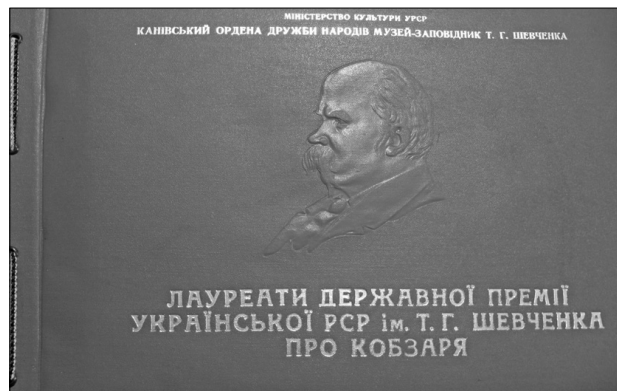
У ці роки біля Шевченкової могили щоденно співав свої думи-пісні талановитий український кобзар Олекса Чуприна (1908–1993). Олесь Терентійович теж із великим інтересом слухав його спів. В одному з листів до кобзаря (від 8.08.1982 року) він писав: «...Спів Ваш на Тарасовій горі потривав людям, адже це частка народного епосу, тих фольклорних скарбів, якими справедливо пишається і дорожить український народ».

1961 року у зв'язку зі 100-річчям з дня смерті Кобзаря була встановлена щорічна Республіканська премія імені Т. Г. Шевченка (нині Національна премія України імені Т. Г. Шевченка), і Олесь Гончар став одним із її перших лауреатів за роман «Людина і зброя» (1962). Із часу появи цієї високої відзнаки в Кобзаревому домі на Тарасовій горі з'явився окремий том книги вражень, у яку роблять записи тільки Шевченківські лауреати. І розпочав її – Олесь Терентійович Гончар: «Тарасова гора має магичну дію. Багато що скаже вона

На цій горі геній Шевченків стає для нас ближчим і відчутнішим, ніж будь-де. Усе тут повите святістю, дихає силою життя. Це місце здатне наснажувати. Людина тут глибшає в думках, чистішає в помислах. Піде вона звідси ще людянішою, звеличившись духом, піде, ще більше упевнившись, що нічого вищого на світі немає – за любов до рідної землі й рідного народу, нічого достойнішого, як жити у мирі, злагоді та дружбі з усіма живущими на планеті.

Тарасову гору видно всій Україні! Видно її сьогодні всім континентам земної кулі. Ніколи стежки сюди не заростуть. Світочів своїх людство ніколи не забуде!» [6].

В останній свій приїзд, подорожуючи з родиною шевченківськими місцями, Олесь Терентійович подарував музеєві свою книгу «Письменницькі роздуми» з надписом: «В Канів, у хату Тарасову з поклоном і любов'ю. Олесь Гончар».

Книга вражень, у яку роблять записи тільки лауреати Шевченківської премії

Література

1. Всенародна шана. – К., 1967.
2. Гончар Олесь. Людина і зброя // Гончар О. Т. Твори в дванадцяти томах / Олесь Гончар. – К., 2004. – Т. 4.
3. Журнал «Піонерія». – 1983. – № 10.
4. Із книги народної шани. – Дніпропетровськ : «Промінь», 1989.
5. Книга вражень музею. 1978 р. Запис від 18.05.1978 // Науковий архів ШНЗ.
6. Книга вражень «Лауреати Шевченківської премії про Кобзаря» // Науковий архів ШНЗ. – С.-1.

